Azərbaycan Respublikasının
Dövlət Miqrasiya Xidməti (DMX)

BMT-nin Qaçqınlar üzrə
Ali Kommisarlığı
(BMT QAK)

Azərbaycanda Vətəndaşsızlıq: Nailiyyətlər və hədəflər

Dekabr 2020

Azərbaycanda Vətəndaşsızlıq:
Nailiyyətlər və hədəflər

Dekabr 2020

Bakı 2021

Ön söz

Hər bir şəxs müasir insan hüquqlarının təməlini təşkil edən İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamədə təsbit olunmuş fundamental hüquqlardan biri olan vətəndaşlıq hüququna malikdir. Həmin sənəddə həmçinin deyilir ki, heç kim özbaşına olaraq vətəndaşlıqdan və vətəndaşlığını dəyişmək hüququndan məhrum edilə bilməz. Vətəndaşlıq təkcə identikliyi bildirmir, həm də dövlət tərəfindən vətəndaş üçün təmin edilməli olan bir sıra hüquqların qorunmasını bildirir. Vətəndaşlıq həm də "hüquqlara malik olmaq hüququ" kimi xarakterizə olunur.

Vətəndaşlığın əldə edilməsi, itirilməsi və ya vətəndaşlıqdan çıxma ilə bağlı beynəlxalq və milli hüquqi sənədlərin olmasına baxmayaraq, hələ də dünyada vətəndaşsızlıq riski altında olan və ya vətəndaşlığı olmayan milyonlarla insan var. Vətəndaşsızlığın köklü səbəbləri fərqli ola bilsə də, nəticəsi eynidir, yəni nəticədə insanlar əziyyət çəkir.

Bu gün vətəndaşlıqla bağlı beynəlxalq hüquq və təcrübənin inkişafına baxmayaraq, beynəlxalq ictimaiyyət çoxsaylı vətəndaşsızlıq situasiyaları ilə qarşılaşmaqda davam edir. Vətəndaşlığı olmayan şəxslərin rəsmi sayı 3,9 milyon olsa da, məhdud məlumatlar əsasında təxmini hesablamalara görə çox zaman dünya üzrə 10 milyon rəqəmi göstərilir. Vətəndaşlığı olmayan şəxslərin həqiqi sayı barədə dolğun məlumatların toplanması uzun müddət davam edən problem olmuşdur, ona görə ki, bəzi ölkələr arasında vətəndaşsızlıq anlayışı ilə bağlı fikir ayrılığı olmuş və bəzi hökumətlər vətəndaşlığı olmayan şəxslərin sayı barədə məlumatları açıqlamağa meylli olmamışlar. Vətəndaşlığı olmayan şəxslərin statusu haqqında 1954-cü il Konvensiyası və Vətəndaşsızlıq hallarının azaldılması haqqında 1961-ci il Konvensiyası hələ də çox sayda dövlətlər tərəfindən ratifikasiya olunmamışdır.

BMT Baş Assambleyası dünyada vətəndaşsızlıq hallarının qarşısını almaq və onları azaltmaq, eləcə də vətəndaşlığı olmayan insanların hüquqlarını qorumaq vəzifəsini rəsmən BMTQAK-a həvalə etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikası vətəndaşsızlığa dair hər iki Konvensiyanı imzalamışdır. 2015-ci ildə hökumət BMTQAK tərəfindən həyata keçirilən, vətəndaşsızlıq hallarına son qoymaq məqsədi daşıyan onillik kampaniyaya qoşulmuşdur. Ən son əhali siyahıyaalmasının hazırlıq mərhələsində BMT qurumları 2019-cu il siyahıyaalması nəticəsində ölkədə vətəndaşsızlıqla bağlı vəziyyətin daha yaxşı öyrənilməsi üçün Azərbaycan hökumətinə texniki və peşəkar dəstək göstərmişlər. 2019-cu ildə

Azərbaycan hökuməti qeydiyyata alınmış bütün vətəndaşlığı olmayan şəxsləri üç il ərzində naturalizasiya edəcəyini vəd etmişdir. Bu vədin yerinə yetirilməsini monitorinq etmək üçün Vətəndaşsızlıq üzrə xüsusi İşçi Qrupu yaradılmışdır. Ümid edirəm ki, Azərbaycan hökuməti ilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının birgə səyləri ölkədə vətəndaşsızlığın kökünün tamamilə kəsilməsinə gətirib çıxaracaqdır.

Real həyat hekayələrini simalar və adlarla dolğunlaşdıran bu jurnal uzun müddət vətəndaşsızlıq durumunda olma təcrübəsini yaşamış və nəhayət bu durumun dayanıqlı həlli yolunu tapmış insanların nümunələrini təqdim edir. Bu nəşr həm də hökumət və BMTQAK tərəfindən Azərbaycan Respublikasında vətəndaşsızlıq durumunun həlli istiqamətində konkret nailiyyətləri və davamlı səyləri əks etdirir.

Qulam İsakzai
BMT-nin rezident əlaqələndiricisi
Bakı, Azərbaycan

Dövlət Miqrasiya Xidməti, Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin rəisi, III dərəcəli dövlət miqrasiya xidməti müşaviri Rza Talıbovun vətəndaşsızlıq məsələləri ilə əlaqədar müsahibəsi

Rza müəllim, Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vətəndaşlıq məsələləri üzrə həyata keçirdiyi fəaliyyət nələrdən ibarətdir?

- Dövlət Miqrasiya Xidmətinin vətəndaşlıq məsələlərində iştirakı cənab Prezidentin 6 mart 2008-ci il tarixli Fərmanı ilə müəyyən edilmişdir. Hazırda Xidmət Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbul, bərpa və Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığından çıxma ilə vəsatətlərə, habelə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığının itirilməsi ilə bağlı işlərə baxılmasında iştirak edir. Həmçinin, Xidmət Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığına mənsubiyyəti müəyyənləşdirir. Bundan əlavə, vətəndaşsızlıq hallarının azaldılması istiqamətində mütəmadi olaraq zəruri tədbirlər görülür.

Vətəndaşlıq hüququnun mahiyyəti və önəmi barədə məlumat verərdiniz.

- Qeyd olunmalıdır ki, vətəndaşlıq hüququ mühüm insan hüquqlarından biri olmaqla şəxsin hüquqi statusunu müəyyən edir. Şəxs öz hüquq və azadlıqlarını yalnız tam həcmdə o zaman həyata keçirə bilər ki, o, hər hansı bir dövlətin vətəndaşı olsun və onun hüquqlarının həyata keçirilməsinə dövlət təminat versin. Beləliklə, vətəndaşsızlıq vəziyyətində qalmaq şəxslərin gündəlik həyatda bir sıra çətinliklərlə qarşılaşmalarına, habelə təhsil, əmək və sosial təminat hüquqlarından istifadə etmələrini məhdudlaşdırır.

Kimlər Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı sayılırlar?

“Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunun 1-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 52-ci maddəsinə görə, Azərbaycan dövlətinə mənsub olan, onunla siyasi və hüquqi bağlılığı, habelə qarşılıqlı hüquq və vəzifələri olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində və ya Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarından doğulmuş şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır. Valideynlərindən biri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıdır.

“Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunun 5-ci maddəsi Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığına mənsubiyyət adlanır. Həmin maddənin tələbinə əsasən aşağıdakı şəxslər Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sayılırlar:

- Bu Qanununun qüvvəyə mindiyi günədək (1998-ci il oktyabrın 7-dək) Azərbaycan Respublikasının (və ya Azərbaycan SSR-in) vətəndaşlığında olmuş şəxslər , o şərtlə ki, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı bu Qanunun qüvvəyə mindiyi günədək Azərbaycan Respublikasında yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda olsun;
- 1992-ci il yanvarın 1-dək Azərbaycan Respublikasının və ya başqa dövlətin vətəndaşı olmayan, lakin Azərbaycan Respublikasında yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda olan şəxslər;
- 1988-ci il yanvarın 1-dən 1992-ci il yanvarın 1-dək Azərbaycan Respublikasının ərazisində məskunlaşmış qaçqınlar;
- “Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa müvafiq surətdə Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığını əldə etmiş şəxslər.

Vətəndaşlıq haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi vətəndaşsızlıq hallarının həlli üçün hansı hüquqi təminatlar nəzərdə tutur?

“Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tələblərinə əsasən 1992-ci il yanvarın 1-dək Azərbaycan Respublikasının və ya başqa dövlətin vətəndaşı olmayan, lakin Azərbaycan Respublikasında yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda olan şəxslər və 1988-ci il yanvarın 1-dən 1992-ci il yanvarın 1-dək Azərbaycan Respublikasının ərazisində məskunlaşmış qaçqınlar Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sayılırlar.

Bundan əlavə, sözügedən Qanunun 12-ci maddəsinin üçüncü hissəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının ərazisində doğulmuş və hər iki valideyni vətəndaşlığı olmayan şəxs olan uşaq və 13-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının ərazisində olan, hər iki valideyni naməlum uşaq Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı hesab edilir. Bu isə o deməkdir ki, mövcud qanunvericilik vətəndaşsızlıq halında doğulma hallarına yol açmır.

“Vətəndaşsızlığın ixtisar edilməsi haqqında” 1961-ci il 30 avqust tarixli Konvensiyanın müddəaları nəzərə alınmaqla hazırlanmış Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2015-ci il 18 mart tarixli 84 nömrəli qərarı ilə “Şəxsin Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına mənsubiyyətinin müəyyənləşdirilməsi Qaydası”nın tələbləri barədə məlumat verilmişdir. Belə ki, adıçəkilən qaydanın 4.3-cü bəndində “Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında” qanununun qüvvəyə mindiyi günədək (1998-ci il oktyabrın 7-dək) Azərbaycan Respublikasının (və ya Azərbaycan SSR-in) vətəndaşlığında olmuş və ölkənin ərazisini tərk etməyən şəxslərin bu qanun qüvvəyə mindiyi günədək respublikamızda yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda olmamaları onların vətəndaşsızlığına səbəb olduqda, həmin şəxslərin Azərbaycan vətəndaşlığına mənsubiyyətlərinin tanınması kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edən müddəa öz əksini tapıb. Bunu vətəndaşsızlıq hallarının azaldılması və bu halları yaradan səbəblərə qarşı mübarizə sahəsində dövlətimiz tərəfindən həyata keçirilən məqsədyönlü və humanitar siyasətin nəticəsi kimi qiymətləndirmək olar.

Bundan başqa, ölkə ərazisində vətəndaşsızlıq vəziyyətində yaşayan şəxslərin naturalizasiyasını asanlaşdırmaq məqsədilə Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il 1 fevral tarixli 980-

VQD nömrəli Qanunu ilə "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilmişdir.

Həmin dəyişikliyə əsasən Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş hallarda keçmiş SSRİ vətəndaşının pasportu və ya digər sənəd əsasında 2006-cı il yanvarın 1-dək Azərbaycan Respublikasına gələrək burada daimi yaşayan, heç bir dövlətin vətəndaşlığına mənsub olmayan və şəxsiyyətini təsdiq edən etibarlı sənədləri olmayan şəxsin heç bir dövlətin vətəndaşlığına mənsub olmaması, habelə Azərbaycan Respublikasında daimi yaşaması faktının məhkəmə tərəfindən müəyyən edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Ölkə ərazisində vətəndaşsızlıq hallarının aradan qaldırılması istiqamətində hal-hazıradək hansı işlər görülmüş və bundan sonra nə kimi hədəflər vardır?

- Dövlət Miqrasiya Xidməti vətəndaşsızlıq halları ilə mübarizə sahəsində məlumatlılığın artırılması və bu şəxslərin hüquqlarının səmərəli müdafiəsi naminə əməkdaşlığın gücləndirilməsi məqsədi ilə 28 aprel 2015-ci il tarixdən BMT QAK-ın "10 ilə vətəndaşsızlığa son" kompaniyası çərçivəsində qəbul etdiyi "Qlobal fəaliyyət planı"na qoşulmuşdur.

Dövlət Miqrasiya Xidməti tərəfindən vətəndaşlığı olmayan şəxslərin sənədləşdirilməsi istiqamətində görülmüş tədbirlər nəticəsində 2008-2020-ci illər ərzində (01 oktyabr 2020-ci ilədək) **1830** nəfər (övladları ilə birlikdə 1873 nəfər) vətəndaşlığı olmayan şəxs Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamları ilə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbul olunmuşdur.

Bununla belə, bu müddət ərzində **162 min 308** şəxsin Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına mənsubiyyəti tanınıb və onlar müvafiq dövlət qurumu tərəfindən Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyətini təsdiq edən sənədlərlə təmin edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasında vətəndaşsızlıq hallarının qarşısının alınması və azaldılması, o cümlədən vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan şəxslərin sənədləşdirilməsi istiqamətində ölkənin şəhər və rayonlarında Dövlət Miqrasiya Xidməti tərəfindən geniş maarifləndirmə tədbirləri həyata keçirilib. Bununla yanaşı, Xidmətin regional miqrasiya idarələrinin xətti ilə yerli icra hakimiyyəti orqanları ilə birlikdə çoxsaylı görüşlər təşkil olunub, izahedici söhbətlər aparılıb və sənədsiz yaşayan şəxslərin sənədləşdirilməsi istiqamətində müvafiq işlər görülmüşdür.

2016-2018-ci illər ərzində Azərbaycan Respublikasında qanunsuz yaşayan şəxslərin leqallaşdırılması məqsədilə Xidmətin regional miqrasiya idarələrinin xidməti ərazilərində çoxsaylı görüşlər və maarifləndirmə tədbirləri keçirilmiş və keçirilmiş görüşlər nəticəsində ümumilikdə **389** nəfər qəbul edilmişdir. Həmin şəxslərdən **194** nəfərin leqallaşdırılması istiqamətində işlər görülmüşdür.

Vətəndaşsızlıq hallarının aradan qaldırılması istiqamətində konkret işlər görülməsi, Dövlət Miqrasiya Xidməti tərəfindən respublikanın ayrı-ayrı bölgələrində vətəndaşsızlıqla bağlı çoxsaylı maarifləndirmə tədbirlərinin və görüşlərin keçirilməsi öz müsbət nəticəsini verir. Belə ki, istər vətəndaşlıq mənsubiyyətinin müəyyən olunması, istərsə də vətəndaşlığa qəbulla bağlı müraciətlərin sayı bunu deməyə əsas verir.

Görüləcək işlərlə bağlı isə bildiririk ki, 2019-cu ilin 7-11 oktyabr tarixlərində İsveçrə Konfederasiyasının Cenevrə şəhərində keçirilmiş Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının İcraiyyə Komitəsinin 70-ci sessiyasında Azərbaycan Respublikası növbəti 3 (üç) il ərzində ölkə ərazisində qeydə alınmış vətəndaşlığı olmayan şəxslərin naturalizasiyasının təmin ediləcəyini qeyd etmişdir.

Bu məqsədlə ölkə ərazisində vətəndaşsızlıq hallarının aradan qaldırılması və qarşısının alınması istiqamətində müvafiq işlərin görülməsi sürətləndirilmişdir. Belə ki, ölkə ərazisində qeydə alınmış vətəndaşlığı olmayan şəxslərlə bağlı yekun siyahının dəqiqləşdirilməsi və növbəti 3 (üç) il ərzində onların naturalizasiyasının təmin edilməsi məqsədilə tərəfimizdən müvafiq təhlillər aparılmışdır. Belə ki, Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxsin şəxsiyyət vəsiqəsi ilə sənədləşdirilmiş 494 nəfərin ünvanlarına müvafiq məktublar göndərilərək Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbulla bağlı Dövlət Miqrasiya Xidmətinə müraciət etmələri tövsiyə olunmuşdur. Bu müddət ərzində 2019-cu il oktyabr ayının 7-dən hazıradək (18 dekabradək) Azərbaycan Respublikasında yaşayan və heç bir ölkənin vətəndaşı olmayan 143 şəxsin Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbulla bağlı vəsatətləri icraata qəbul edilmişdir.Eləcə də, həmin müddət ərzində 52 nəfər Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxsin şəxsiyyət vəsiqəsi ilə təmin edilmiş şəxs, 34 nəfər isə vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan şəxs (cəmi 86 nəfər) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamları ilə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbul olunmuşdur.

Beləliklə, ölkə ərazisində vətəndaşsızlıq halları tam aradan qaldırılması üçün Dövlət Miqrasiya Xidməti tərəfindən bu istiqamətdə genişmiqyaslı işlərin davam etdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Vətəndaşsızlığa Son Qlobal Fəaliyyət Planı: 2014-2024

VƏTƏNDAŞSIZLIQ NƏDİR VƏ BU HALA NƏ ÜÇÜN SON QOYULMALIDIR?

Vətəndaşlığı olmayan şəxs o insandır ki, heç bir dovlətin qanununa əsasən olkə vətəndaşı hesab edilmir. Bütün dünyada ən azı 10 milyon insan ona vətəndaşlıq verilməsindən imtina edilməsi səbəbindən məhrumiyyətlərdən və alçaldıcı durumdan əziyyət cəkməkdə davam edir. Vətəndaşsızlıq halı muxtəlif səbəblərdən, o cumlədən muəyyən etnik və ya dini qruplara qarşı ayrı-seçkilik səbəbindən və ya cinsi mənsubiyyətə gorə baş verə bilər; yeni dovlətlərin yaranması və mövcud dovlətlərdən birinin ərazisinin digərinə kecməsi (dovlətlərin hüquq varisliyi); və vətəndaşlığa dair qanunvericilikdə ziddiyyətlərin olması da buna səbəb ola bilər.

Səbəbindən asılı olmayaraq vətəndaşsızlıq, demək olar ki, hər bir olkədə və dünyanın bütün bolgələrində insanlar üçün ciddi nəticələr doğurur. Vətəndaşlığı olmayan şəxslər çox zaman muxtəlif hüquqlarını, məsələn, şəxsiyyət sənədlərinə malik olmaq, məşğulluq, təhsil və səhiyyə xidmətlərindən istifadə hüquqlarını həyata kecirmək imkanından məhrum olurlar. Məcburən didərgin duşmə vətəndaşsızlıq durumuna gətirib çıxara bildiyi kimi, vətəndaşsızlıq durumu da məcburən didərgin duşməyə gətirib çıxara bilər. O həm də siyasi və sosial gərginliyə şərait yarada bilər. Sadəcə vətəndaşlıqları olmadığına gorə geniş əhali kutlələrinin cəmiyyətin həyatından kənarlaşdırılması və hüquqlarının rədd edilməsi dovlətlərin iqtisadi və sosial inkişafına xələl gətirə bilər.

Beynəlxalq hüquqa əsasən dovlətlər vətəndaşlığın əldə edilməsinə, dəyişdirilməsinə və vətəndaşlıqdan məhrum etməyə dair hüquqi normalarını muəyyən edirlər. Eyni zamanda, dovlətlərin vətəndaşlıq məsələsi ilə bağlı diskresion səlahiyyətləri onların tərəfdar çıxdıqları beynəlxalq muqavilələrdə, beynəlxalq adət hüququnda və beynəlxalq hüququn ümumi prinsiplərində nəzərdə tutulmuş ohdəlikləri vasitəsilə məhdudlaşdırılır. Apatridlərin statusu haqqında 1954-cü il Konvensiyası vətəndaşlığı olmayan şəxslər üçün beynəlxalq himayə rejiminin təməl daşıdır. Vətəndaşsızlıq hallarının azaldılması haqqında 1961-ci il Konvensiyasında vətəndaşsızlıq hallarının qarşısının alınması və azaldılması ilə bağlı konkret ohdəliklər muəyyən edilib.

Bundan əlavə, insan hüquqlarına dair muxtəlif sənədlərdə, fərqli ifadələrlə qeyd edilsə belə, vətəndaşlıq hüququ tanınır. Bu sənədlərə bunlar daxildir: İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamə; Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt; İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Beynəlxalq Konvensiya; Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Konvensiya; Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya; Bütün əməkci miqrantların və onların ailə uzvlərinin hüquqlarının qorunması haqqında Beynəlxalq Konvensiya; və Əlillərin hüquqları haqqında Konvensiya. Qlobal Fəaliyyət Planı bu beynəlxalq muqavilələrdə yer alan standartlara (normalara) əsaslanır.

10 İLƏ VƏTƏNDAŞSIZLIĞA SON

"Vətəndaşsızlığa Son Qlobal Fəaliyyət Planı: 2014 - 2024" sənədi BMT QAK-ın və digər maraqlı tərəflərin koməyi ilə aşağıdakı məqsədlərlə dovlətlər tərəfindən 10 fəaliyyətin həyata kecirilməsinin istiqamətlərini muəyyən edir:

- mövcud olan mühüm vətəndaşsızlıq situasiyalarını həll etmək;
- yeni vətəndaşsızlıq hallarının meydana çıxmasının qarşısını almaq; və
- vətəndaşlığı olmayan insanları daha yaxşı muəyyənləşdirmək və mudafiə etmək.

Qlobal Fəaliyyət Planında hər bir fəaliyyətlə bağlı mövcud məlumatlar və 10 il ərzində nail olunmalı hədəflər təqdim edilir. Planda həmçinin, "Dönüş nöqtəsi" bolümləri, yaxud başqa sözlə 2017-ci və 2020-ci illər üçün aralıq hədəflər yer alıb ki, bunda məqsəd hədəflərə çatmaq yolunda əldə edilən irəliləyişləri qeyd etməkdir. Bir sıra fəaliyyətlər qarşılıqlı surətdə əlaqəlidir. Buna gorə də bir fəaliyyətin hədəflərinə nail olunması qismən digər fəaliyyətin hədəflərinə nail olunmasına gətirib çıxara bilər. Ölkələr Milli Fəaliyyət Planlarını hazırlamaq və həyata kecirmək yolu ilə yuxarıdakı fəaliyyətləri həyata kecirməyə təşviq edilirlər. Bu Milli Fəaliyyət Planlarında seçilmiş fəaliyyətlərin yekunlaşdırılması üçün təfsilatlı strategiyalar muəyyən edilə və olkə səviyyəsində hədəflər və dönüş noqtələri təfsilatlı şəkildə gostərilə bilər. Milli Fəaliyyət Planlarının məsləhətləşmə prosesi vasitəsilə hazırlanması və bu məsləhətləşmələrdə BMT QAK-ın, digər BMT orqanlarının və beynəlxalq inkişaf təşkilatlarının və lazımi hallarda regional orqanların, habelə milli təsisatların (müvafiq nazirliklərin, parlamentin və s.), vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin qruplarının iştirak etməsi tovsiyə olunur. Dövlətlər öz Milli Fəaliyyət Planlarına mütəmadi olaraq yenidən baxmağa təşviq edilirlər. Əlavə məlumat üçün baxın: BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığı (BMT QAK), Vətəndaşsızlığa Son Qlobal Fəaliyyət Planı, 4 Noyabr 2014, https://www.refworld.org/docid/545b47d64.html

Vətəndaşsızlıq hallarına son qoymaq üçün 10 fəaliyyət

Dövlətlər, "2024-cü ilədək müvafiq hədəflərə çatmaq üçün aşağıdakı 10 fəaliyyətdən birini və ya bir necəsini həyata kecirməyə təşviq edilirlər. BMT QAK, BMT-nin digər orqanları və digər beynəlxalq qurumlar, regional təşkilatlar, vətəndaş cəmiyyəti və vətəndaşlığı olmayan insanlar hamısı müvafiq fəaliyyətlərin həyata kecirilməsi işində hokumətlərə dəstək gostərilməsində rol oynayırlar. Vətəndaşsızlıq hallarının səbəbləri, əhatə etdiyi qruplar və miqyası fərqli olduğuna gorə fəaliyyətlərin heç də hamısının bütün olkələrdə həyata kecirilməsi tələb olunmur.

1-ci fəaliyyət: Mövcud olan mühüm vətəndaşsızlıq situasiyalarının həll edilməsi

2-ci fəaliyyət: Heç bir uşağın vətəndaşlığı olmayan şəxs kimi doğulmamasının təmin edilməsi

3-cü fəaliyyət: Vətəndaşlığa dair qanunvericilikdən cinsi ayrı-seçkilik xarakterli müddəaların çıxarılması

4-cü fəaliyyət: Ayrı-seçkiliyə əsaslanan səbəblərə görə vətəndaşlıq verməkdən imtinanın, vətəndaşlığın itirilməsinin və ya vətəndaşlıqdan məhrum etmənin qarşısının alınması

5-ci fəaliyyət: Dövlətlərin hüquqi varisliyi baş verdiyi hallarda vətəndaşısızlığın qarşısının alınması

6-cı fəaliyyət: Vətəndaşlığı olmayan miqrantlara qoruyucu statusun verilməsi və naturalizasiyalarının asanlaşdırılması

7-ci fəaliyyət: Vətəndaşsızlıq hallarının qarşısını almaq üçün doğumun qeydiyyatının təmin olunması

8-ci fəaliyyət :Vətəndaşlıq sənədlərini almaq hüququ olanlara həmin sənədlərin verilməsi

9-cu fəaliyyət: BMT-nin vətəndaşsızlığa dair konvensiyalarına qoşulma

10-cu fəaliyyət: Vətəndaşlığı olmayan əhali barəsində kəmiyyət və keyfiyyət məlumatlarının təkmilləşdirilməsi

Azərbaycanda BMT QAK Dövlət Miqrasiya Xidməti və digər dövlət qurumları ilə yuxarida sadalanan fəaliyyət sahələrindən 1,2,3,7 və 10-cu fəailiyyətlər üzrə əməkdaşlıqda işləyir. Bu baxımdan 2015-2020-ci illər ərzində 200 nəfərdən çox vətəndaşlığı olmayan və vətəndaşsızlıq riskində olan insanlara pulsuz hüquqi yardımın verilməsini təmin etmiş, həssas quruplardan olan 100-dən çox şəxsin naturalizasiyasının asanlaşdırılması məqsədi ilə dövlət rüsumlarını və hüquqi hərəkətlər zamanı zərurət yaranan xərclərinin ödənilməsində köməklik göstərmişdir. Bununla yanaşı vətəndaşsızlıq riskində olan sənədsiz şəxslərin uşaqlarının təhsilə çıxışının təmin edilməsində də BMT QAK dövlət qurumları ilə birgə irəliləyişə nail ola bilmişdir.

Azərbaycan BMT QAK-ın İcraiyyə Komitəsinin 70-ci sessiyasında

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının (BMT QAK) İcraiyyə Komitəsinin 70-ci sessiyası ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin rəisi Rza Talıbov, Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsi sədrinin müavini Sabir Əhmədov, Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin Vətəndaşlıq məsələlərinin həlli idarəsinin rəis müavini Elçin Məmmədov 2019-cu ilin 7-10 oktyabr tarixlərində İsveçrə Konfederasiyasının Cenevrə şəhərində səfərdə olmuşdurlar.

Sessiyada üzv dövlətlərin, müşahidəçi qismində İcraiyyə Komitəsinin üzvü olmayan ölkələrin nümayəndələri, BMT agentliklərinin və nüfuzlu beynəlxalq təşkilatların, o cümlədən qeyri-hökumət təşkilatların təmsilçiləri iştirak etmişlər.

Qeyd edilməlidir ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqtisadi və Sosial Şurasının 26 aprel 2012-ci il tarixli iclasında keçirilmiş səsvermə nəticəsində Azərbaycan Respublikası Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığının İcraiyyə Komitəsinə üzv seçilmişdir.

Sessiyanın ilk 3 günü vətəndaşsızlıq məsələləri üzrə yüksək səviyyəli seqmentə həsr olunmuşdur. Həmin seqment üzrə ümumi müzakirələrdə dövlətlər BMT QAK-ın “10 ilə vətəndaşsızlığa son” kompaniyası çərçivəsində qəbul et-

diyi “Qlobal fəaliyyət planı”nın qəbul olunmasından keçən 5 il ərzində görülmüş işlər, müvafiq istiqamətləri üzrə əldə olunmuş nailiyyətlər, həmçinin növbəti 5 ildə də bu sahədə dəqiq müəyyənləşdirilmiş zaman ərzində həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan konkret tədbirlər barədə çıxışlar etmişdir.

Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin rəisi Rza Talıbov sessiyadakı çıxışında qeyd etmişdir ki, Azərbaycan Respublikası 1992-ci ildən başlayaraq vətəndaşsızlıq hallarının azaldılması ilə bağlı bir sıra beynəlxalq sənədlərə qoşulmuş və vətəndaşlığı olmayan şəxslərlə bağlı yaranan münasibətləri tənzimləyən çoxsaylı normativ sənədlər qəbul edilmişdir. Belə ki, 31 may 1996-cı ildə Azərbaycan Respublikası “Vətəndaşlığı olmayan şəxsin statusu”na dair 1954-cü il tarixli Konvensiyaya və “Vətəndaşsızlığın ixtisar edilməsi haqqında” 1961-ci il tarixli Konvensiyaya qoşulmuşdur. Sözügedən Konvensiyalardan irəli gələrək vətəndaşlıq haqqında Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyi vətəndaşsızlıq hallarının qarşısının alınmasına yönələn zəruri hüquqi təminatlara malikdir. Məlum olduğu kimi, Ermənistanın 1988-1992-ci illərdə planlı şəkildə həyata keçirdiyi etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində tarixən həmin ərazidə yaşamış 250 min azərbaycanlı son nəfərədək öz doğma yurdlarından zorla qovularaq Azərbaycana pənah gətirmişdir. Vətəndaşlıq haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun olaraq həmin şəxslər birbaşa Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı kimi tanınmışdırlar.

Həmçinin, ölkə ərazisində vətəndaşsızlıq vəziyyətində yaşayan şəxslərin naturalizasiyasını asanlaşdırmaq məqsədilə vətəndaşlıq haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müvafiq dəyişikliklər edilmişdir.

Vətəndaşlığı olmayan şəxslərin naturalizasiyası istiqamətində görülmüş tədbirlər nəticəsində 2008-2020-ci illər ərzində (01 oktyabr 2020-ci ilədək) ümumilikdə 1830 nəfər (övladları ilə birlikdə 1873 nəfər) vətəndaşlığı olmayan şəxs Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamları ilə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbul olunmuş və 59 nəfər Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına bərpa edilmişdir.

Rza Talıbov çıxışın sonunda Azərbaycan Respublikasının görülən işlərlə kifayətlənmədiyini və ölkə ərazisində rəsmi qeydə alınmış bütün vətəndaşlığı olmayan şəxslərin (son statistikaya əsasən 545 nəfər) növbəti 3 il ərzində naturalizasiyasının təmin edilməsi üçün zəruri tədbirlər görüləcəyini vəd etmişdir.

Ali Komissar Filippo Qrandi çıxışlara münasibət bildirərkən Azərbaycanda vətəndaşsızlıq sahəsindəki müsbət inkişafdan məmnun olduqlarını bildirmişdir.

Vətəndaşsızlıq məsələləri ilə əlaqədar işçi qrupu

BMT QAK-ın Nazirlər Kabineti ilə Vətəndaşsızlığa dair İşçi Qrupunun yaradılmasına dair təşviqindən sonra Baş nazirin müavininin Vətəndaşsızlıqla İş üzrə Qrupun yaradılması ilə bağlı müvafiq tapşırığın dövlət orqanlarına göndərilməsi təmin edildi. İşçi Qrupunun (bundan sonra İG) əsas məqsədləri 2014-2024-cü illər ərzində Vətəndaşsızlığa Son Qlobal Fəaliyyət Planının, habelə 1992-ci ilədək vətəndaşlığı olmayan şəxs kimi tanınmış şəxslərin vətəndaşlıq almasını təmin etmək üçün Azərbaycan Hökuməti tərəfindən verilmiş vədin icrasına nəzarət, habelə vətəndaşsızlığın qarşısının alınması və aradan qaldırılması sahəsində müvafiq fəaliyyətlər barədə ölkədəki əsas dövlət qurumları arasında məlumat mübadiləsindən ibarətdir.

Fəaliyyəti Dövlət Miqrasiya Xidməti tərəfindən əlaqələndirilən "Vətəndaşsızlıq məsələləri ilə əlaqədar işçi qrupu"nun ilk iclası 22 sentyabr 2020-ci ildə onlayn formatda keçirilib. İşçi qrupunun tərkibində Daxili İşlər Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi, Dövlət Təhlükəsizliyi Xidməti, Xarici Kəşfiyyat Xidməti, İnsan hüquqları üzrə müvəkkil (ombudsman) və BMTQAK-ın Azərbaycandakı Nümayəndəliyi təmsil olunur.

İlk iclasda çıxış edən Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin rəisi, III dərəcəli dövlət miqrasiya xidməti müşaviri Rza Talıbov Nazirlər Kabinetinin tapşırığına əsasən yaradılan işçi qrupunun məqsədləri və vətəndaşsızlıq hallarının azaldılması ilə bağlı görülmüş işlərə dair məlumat verib. İşçi qrupunun ölkə üzrə vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan şəxsləri aşkarlayaraq sənədləşdirmək üçün zəruri tədbirlər görəcəyinə əminliyini ifadə edib.

Onlayn tədbirdə, həmçinin BMTQAK-ın Azərbaycandakı nümayəndəliyinin hüquq şöbəsinin müdiri Oktavian Mohorea "Vətəndaşsızlıq" mövzusunda təqdimatla çıxış edib.

Daha sonra vətəndaşsızlıq hallarının aradan qaldırılması, habelə bu istiqamətdə məlumatlılığın artırılması üçün zəruri tədbirlər barədə müzakirələr aparılıb. Iclas zamani içtirakçılar İşçi qrupunun fəaliyyət qaydası layihəsini müzakirə edilərək razılaşdırmışlar.

Azərbaycanda Vətəndaşsızığa son kompaniyası çərçivəsində görülmüş işlər

Dövlət Miqrasiya Xidməti tərəfindən vətəndaşlığı olmayan şəxslərin sənədləşdirilməsi istiqamətində görülmüş tədbirlər nəticəsində 2008-2020-ci illər ərzində **1830** nəfər (övladları ilə birlikdə 1873 nəfər) vətəndaşlığı olmayan şəxs Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamları ilə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbul olunmuşdur. Belə ki,

- 2008-ci ildə 49 nəfər;
- 2009-cu ildə 65 nəfər;
- 2010-cu ildə 91 nəfər;
- 2011-ci ildə 104 nəfər (övladları ilə birlikdə 108 nəfər);
- 2012-ci ildə 161 nəfər (övladları ilə birlikdə 167 nəfər);
- 2013-cü ildə 196 nəfər (övladları ilə birlikdə 204 nəfər);
- 2014-cü ildə 186 nəfər (övladları ilə birlikdə 189 nəfər);
- 2015-ci ildə 181 nəfər (övladları ilə birlikdə 185 nəfər);
- 2016-cı ildə 117 nəfər (övladları ilə birlikdə 126 nəfər);
- 2017-ci ildə 378 nəfər (övladları ilə birlikdə 384 nəfər);
- 2018-ci ildə 67 nəfər;
- 2019-cu ildə 149 nəfər (övladları ilə birlikdə 152 nəfər);
- 2020-ci ildə (01 oktyabradək) 86 nəfər vətəndaşlığı olmayan şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbul olunmuşdur.

Həmin şəxslərdən **21** nəfəri "Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 14-cü maddəsinin dördün-

cü hissəsinə əsasən 2006-cı il yanvarın 1-dək Azərbaycan Respublikasına gələrək burada daimi yaşaması və heç bir dövlətin vətəndaşlığına mənsub olmaması faktı məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş şəxslərdir.

Hazırda Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbulla bağlı müraciət etmiş **134** nəfər vətəndaşlığı olmayan şəxsin vəsatətinə aidiyyəti üzrə baxılır (**51** vətəndaşlığı olmayan, **83** vətəndaşlığı naməlum). Bunlardan **119** nəfərin vəsatəti Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlıq Məsələləri Komissiyasında, **15** nəfərin vəsatəti isə Dövlət Miqrasiya Xidmətindədir.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbulla bağlı müraciət etmiş **44** nəfərin 110 manat dövlət rüsumları BMT QAK-ın Azərbaycandakı Nümayəndəliyi tərəfindən ödənilmişdir. Həmin **44** nəfərdən **37** nəfər Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına qəbul olunub, **5** nəfərin vəsatəti Komissiya tərəfindən rədd edilib, **2** nəfərin vəsatəti baxılması üçün Komissiyaya göndərilmişdir.

“Regional miqrasiya idarələrinin əhatə etdiyi ərazilərdə yaşayan vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan şəxslərin müəyyən edilməsi və onların sənədləşdirilməsi istiqamətində müvafiq tədbirlərin görülməsi ilə əlaqədar Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Tədbirlər Planı”na uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasında qanunsuz yaşayan şəxslərin leqallaşdırılması məqsədilə Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin rəisi III dərəcəli dövlət miqrasiya xidməti müşaviri Rza Talıbovun rəhbərliyi ilə Azərbaycan Respublikasında vətəndaşsızlıq hallarının azaldılması və vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan şəxslərin sənədləşdirilməsi istiqamətində müvafiq tədbirlərin görülməsi ilə əlaqədar 2018-ci ilin 06 mart tarixində Xaçmaz rayonunda, 26 aprel tarixində Şirvan şəhərində, 27 aprel tarixində İsmayıllı rayonunda, 30 may tarixində Gəncə və Yevlax şəhərlərində, 29 iyun tarixində Qax rayonunda və 27 iyul tarixində Lənkəran şəhərində tədbirlər keçirilmişdir.

Tədbirlərdə şəhər və rayonların icra hakimiyyətlərinin başçıları və əməkdaşları, regional miqrasiya idarəsinin rəisləri və işçiləri, prokurorluq orqanlarının, məhkəmə, daxili işlər orqanlarının, ədliyyə orqanlarının, yerli icra hakimiyyəti orqanlarının, kütləvi informasiya vasitələrinin, bələdiyyələrin nümayəndələri, həmçinin BMT QAK-ın Azərbaycandakı nümayəndəliyinin əməkdaşları və vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan şəxslər iştirak etmişdirlər.

06 mart 2018-ci il tarixdə Xaçmaz regional miqrasiya idarəsi üzrə ***Xaçmaz şəhərində*** görüş keçirilmişdir.

Həmin görüş zamanı vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan 18 nəfər Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin əməkdaşları tərəfindən qəbul edilmişdir.

26 aprel 2018-ci il tarixdə Şirvan regional miqrasiya idarəsi üzrə Şirvan şəhərində görüş keçirilmişdir.

Həmin görüş zamanı vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan 14 nəfər Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin əməkdaşları tərəfindən qəbul edilmişdir.

27 aprel 2018-ci il tarixdə Ağsu regional miqrasiya idarəsi üzrə İsmayıllı şəhərində görüş keçirilmişdir.

Həmin görüş zamanı vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan 10 nəfər Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin əməkdaşları tərəfindən qəbul edilmişdir.

30 may 2018-ci il tarixdə Gəncə regional miqrasiya idarəsi üzrə ***Gəncə şəhərində*** görüş keçirilmişdir.

Həmin görüş zamanı vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan 8 nəfər Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin əməkdaşları tərəfindən qəbul edilmişdir.

30 may 2018-ci il tarixdə Yevlax regional miqrasiya idarəsi üzrə ***Yevlax şəhərində*** görüş keçirilmişdir.

Həmin görüş zamanı vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan 18 nəfər Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin əməkdaşları tərəfindən qəbul edilmişdir.

29 iyun 2018-ci il tarixdə Şəki regional miqrasiya idarəsi üzrə ***Qax şəhərində*** görüş keçirilmişdir.

Həmin görüş zamanı vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan 5 nəfər Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin əməkdaşları tərəfindən qəbul edilmişdir.

27 iyul 2018-ci il tarixdə Lənkəran regional miqrasiya idarəsi üzrə ***Lənkəran şəhərində*** görüş keçirilmişdir.

Həmin görüş zamanı vətəndaşsızlıq vəziyyətində olan 7 nəfər Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Vətəndaşlıq məsələləri baş idarəsinin əməkdaşları tərəfindən qəbul edilmişdir.

Azərbaycanda vətəndaşlığı olmayan şəxslərlə müsahibələr

Dünyaya gələn hər insanın yolu özü ilə bərabər doğulur, bəlkə də özündən əvvəl. Kimi yolunu özü müəyyənləşdirir, kiminin yolunu tale... Qəhrəmanlarımın həyat hekayəsi fərqli olsa da, yollarının kəsişdiyi məkan eynidir. Azərbaycan. Onları daha yaxından tanıdacağıq. Bu məqsədlə çıxdığımız yolda ilk dayanacağımız Salyan şəhəri oldu.

Məxri Əzizovanın evindəyik. Məxrinin anası 1994-cü ildə Türkmənistan vətəndaşı ilə ailə qurub və bir il sonra Məxri dünyaya gəlib. Ailənin yeganə övladıdır. 5 yaşında ikən anası ilə birgə Azərbaycana pənah gətirib. Sonrasını həmsöhbətim belə xatırlayır:

Məxri Əzizova: "Bakıda olarkən anam bütün sənədlərini itirdi. Bircə mənim doğum haqqında şəhadətnaməm qaldı. Daha sonra o, infarkt keçirdi və yataq xəstəsi oldu. Elə həmin vaxtdan təhsilimi yarımçıq saxlayıb işləməyə başladım. 12 yaşım var idi. Cəmi 4 sinif oxumuşdum. Hüquqşünas olmaq ən böyük arzum idi. Artıq heç vaxt reallaşdıra bilməyəcəyim arzum. Həyatın bütün çətinlikləri ilə çarpışaraq yetkinlik yaşıma çatdım. Problemlərim də özümlə bərabər böyüyürdü. İşləmək üçün sənəd tələb olunurdu. Bu mənim sonrakı həyatımı da qəlizləşdirirdi. 2015-ci ildə ailə həyatı qurdum. Lakin nikaha daxil ola bilmədim. Övladım dünyaya gələndə məni xəstəxanaya qəbul etmirdilər. Qızım ürək qüsurlu doğulduğundan onun əməliyyatı zamanı da bir çox çətinliklərlə üzləşdim. Sənədsiz yaşamaq asan məsələ deyil. Vətəndaşlıq almaq üçün müraciət edirdim, lakin anamın sənədlərini istəyirdilər. Sonra mənə Dövlət Miqrasiya Xidmətindən köməklik göstərdilər. Bütün qaydalar izah olundu. Çox sağ olsun Prezidentimiz. Dövlət başçısının imzaladığı sərəncamla mən də Azərbaycan vətəndaşı oldum".

Məxri artıq Azərbaycan vətəndaşı olmağının sevincini yaşayır. Azərbaycanın tamhüquqlu vətəndaşı kimi bundan sonra onun arzularının, gələcək planlarının qarşısını kəsən heç nə yoxdur.

Məxri Əzizova: "Sənədlərim olmadığı vaxtlarda çəkdiyim bütün əziyyətlərin əvəzini çıxmaq istəyirəm. Sənədi olmayanlara demək istəyirəm ki, vaxtında bu işin üstünə düşsünlər. Əks halda, bir çox istəkləri yarımçıq qalacaq".

Tatyana Xarçenko da 29 ildir Azərbaycanı özünə Vətən edib. O, Qazax rayonunda yaşayır. 1976-cı ildə Belqradda anadan olub. Sonralar ailəsi ilə birlikdə Ukraynanın Xarkov şəhərinə köçüb.

Tatyana Xarkovda 8-ci sinfə qədər təhsil alır. Sonra həyat yoldaşı ilə tanış olur. 1991-ci ildə ölkəmizə gələndə yalnız doğum haqqında şəhadətnaməsi vardı. 1996-cı ildə Ukraynaya qayıdıb, bir müddət ailəsi ilə orada yaşasa da, 1998-ci ildə yenidən Azərbaycana gəlirlər. Bu onun Ukraynaya son səfəri olur. Uzun illər sənədsiz yaşayır. Belə yaşayış tərzi Tatyananın nisgilini artırmaqla yanaşı, gündəlik həyatını da çətinləşdirir.

Tatyana Xarçenko: "Həkimə gedə bilmirdim, banklara müraciət edə bilmirdim. 1 oğlum, 1 qızım var. Sənədlərimin olmaması onlara təhsildə çətinlik yaradırdı. Oğlum hərbçi olmaq istəyirdi, o da alınmadı. Arzularım çox idi. Rusiyaya gedib anamı, qardaşlarımı görmək istəyirdim. Atam və anam dünyalarını dəyişdilər, gedə bilmədim. 5 ildir qızım Rusiyada yaşayır, onu görə bilmirəm. Nəvəmi hələ də qucağıma almamışam. İşləmək istəyirdim. Sənədim yox idi deyə qəbul etmirdilər. Məhdudiyyətlər çox idi".

Tatyana qəriblik hissindən və ürəyindəki qubardan qurtulmaq üçün vətəndaşlıq almağın vacibliyini hiss edir. O Dövlət Miqrasiya Xidmətinə müraciət edir. Hər dəfə ümidsizliyə qapılan Tatyana üçün bu son sınaq olur. Prezident İlham Əliyevin 27 fevral 2020-ci il tarixli sərəncamı ilə Tatyana Xarçenko, Azərbaycan vətəndaşlığına qəbul edilir.

Tatyana Xarçenko:"Çox sevindim. Ümidim artdı. Artıq istədiyim vaxt Rusiyaya, qızımın, qardaşımın yanına gedə biləcəyimi düşünəndə hönkürüb ağladım. Şəxsiyyət vəsiqəmi götürəndə isə hiss etdim ki, atamın, anamın məzarını ziyarət etmək üçün qarşımda heç bir maneə qalmayıb. Yaxın vaxtlarda arzularımı reallaşdırmağı düşünürəm. Və hər kəsə tövsiyə edirəm. Arzularınızın arxasınca gedin. Çünki mən də bu yolda inanıb addımladım".

İnam güclü hissdir. Çox vaxt keçilməzləri keçilən edir. Digər həmsöhbətim Əliyar Əliyev Gürcüstanda anadan olub. 1990-cı ildən Balakənin Talalar kəndində yaşayır. Onun bütün sənədləri Gürcüstandakı evlərində baş verən yanğın zamanı məhv olub. Və bununla da həyatın keşməkeşli anları başlayıb.

Əliyar Əliyev: "Ailəmi dolandırmaq üçün işləməli idim. Lakin heç bir yerdə işə düzələ bilmirdim. Övladlarımın yanında da başıaşağı olurdum. Daha sonra fəhləlik etməyə, həmçinin təsərrüfatla məşğul olmağa başladım.

Övladlarım yoldaşımın adında idi. Özümü həmişə kimsəsiz, yad hiss edirdim. Hazırda anam və bacılarımdan biri bunun əziyyətini çəkirlər. Digər bacım isə mənimlə eyni vaxtda vətəndaşlıq aldı. Vətəndaşlıq əldə edəndə o qədər sevindim ki, bəlkə də heç vaxt, heç nəyə bu qədər sevinməmişdim. Sanki möcüzə idi. Sənədi götürüb özümü tez evə çatdırmaq istəyirdim.... Bundan sonra yarımçıq qalan arzularımı həyata keçirəcəyəm. Artıq mən Azərbaycan vətəndaşı kimi Qarabağ uğrunda döyüşüb şəhid olmağa hazıram".

Növbəti müsahibimiz Azərbaycan vətəndaşı Tofik İsmayılovdur. Tofik Qəşəm oğlu İsmayılov 26 il Şamaxı rayonunun Mədrəsə kəndində sənədsiz yaşayıb.

Tofiq İsmayılov:"1970-ci ildə Gürcüstanda anadan olmuşam. 23 yaşım var idi Azərbaycana gələndə. Ötən ilə qədər vətəndaşlığım yox idi. Əvvəllər sürücü kimi fəaliyyət göstərmişəm. Sürücülük vəsiqəmi Gürcüstanda almışdım. Etibarlılıq müddəti bitdiyindən gedib dəyişə bilmirdim. Məcbur olub fəhləlik edirdim. Bir gün iş olurdu, bir gün olmurdu. Məni ən çox incidən isə övlad həsrəti idi. Rusiyada yaşayan övladımı, nəvələrimi görə bilmirdim. Dövlət Miqrasiya Xidmətinə müraciət etdim. Mənə vətəndaşlıq almağın yollarını izah etdilər. Artıq Azərbaycan vətəndaşıyam. Bundan sonra torpaqlarımızın azadlığı uğrunda canımdan keçməyə hazıram".

Azərbaycan vətəndaşı olması xəbərini aldığı günü isə belə xatırlayır:

Tofiq İsmayılov:"Heç yadımdan çıxmaz. Zəng gəldi ki, sizi təbrik edirik, artıq Azərbaycan vətəndaşısınız. Dedim, bəlkə bu bir zarafatdır. Soruşdum ki, nə vaxt gələ bilərəm. Dedilər ki, 4 gündən sonra. Amma mən o qədər səbrsizləndim ki, səhəri gün şəxsiyyət vəsiqəmi götürməyə getdim. 30 ildir gözləyirdim. 4 gün gözləyə bilmərəm dedim".

Gürcüstanda anadan olan İbrahimxəlil Qasımov isə 30 ildir İsmayıllı rayonunun Ruşan kəndində məskunlaşıb. Hərbi biletini itirdiyindən xeyli vaxt vətəndaşlıq almaq üçün müraciət edə bilməyib.

İbrahimxəlil Qasımov:
"Sənədsiz olmaq insanı kimsəsiz, evində özünü dustaq kimi hiss etdirir. Heç bir yerə gedə bilmirsən.

İndiyədək normal bir işim də olmayıb. Bilirdim ki, işləyə bilmərəm. Torpaq almışdım adıma sala bilmirdim. Övladlarım analarının adında idi. Sənədlərimi qaydaya salmaq uzun müddət tələb edirdi. Artıq sevinirəm ki, Azərbaycan vətəndaşıyam. Bundan sonra münasib bir iş tapıb işləyəcəm".

Qəhrəmanlarımın izləri bizi fərqli bölgələrə, müxtəlif ünvanlara götürdü. Onları Azərbaycana gətirən səbəblər ayrı olsa da, bura bağlayan sevgi eynidir. Müxtəlif dəyər və mədəniyyətlərin bir bayraq altında qorunduğu bu məkanda faydalı olmağa can atırlar.

Kifayət Sadiqova:"Gürcüstanın Marneuli rayonunun Kosalı kəndində anadan olmuşam. 22 il orada yaşamışam. 1991-ci ildə Azərbaycana gəlib ailə həyatı qurmuşam. Elə o vaxtdan vətəndaşlığı olmayan şəxs kimi yaşamışam. O qədər əziyyət çəkmişəm ki, saymaqla bitməz".

Qazax rayonunun ucqar Aslanbəyli kəndinə taleyini bağlayan Kifayət Sadiqova daha çox övladlarının təhsil və karyera imkanlarını məhdudlaşdırdığına görə peşmanlıq çəkir.

Kifayət Sadiqova: "Övladlarımı məktəbə götürmürdülər. Sonralar onların işlə bağlı problemləri yarandı. Çox əziyyət çəkmişəm. 20 ildir atamın evinə getmirəm (red. ağlayır). Bu məni doğulduğum torpaqdan da soyudub. Vətəndaşlıq aldıqdan sonra dövlətin ayırdığı yardımlardan yararlana bildim. Gələcəkdə təqaüd almaq baxımından da çox yaxşıdır. Mən artıq özümü şəxsiyyət kimi hiss edirəm. Mənimlə eyni durumda olan şəxslərə demək istəyirəm ki, gecikdirmədən sənədlərini qaydasına salsınlar".

The biggest regret of Kifayat Sadhigova, who settled in a remote Aslanbayli village in Gazakh was that her stateless issue had limited education and career opportunities of her children.

Kifayat Sadhigova: "The school refused to admit my children. Subsequently they had problems with finding employment. I've suffered a lot. I haven't been to my father's house for twenty years (*crying - author*). The statelessness separated me from the land I was born. Only after acquiring citizenship I could benefit from the government aid. In future I may be eligible for a pension. Now I feel like a decent person. I'd like to advise all who are in a similar situation to get their documents in order before it's too late".

I got a land plot but couldn't register ownership. My children were registered under their mother's name. It took me a long time to arrange the documents. I am so happy now to be a citizen of Azerbaijan. I will find a decent job and work".

The stories of my interviewees led us to the various parts of the country. Although the reasons which brought them to Azerbaijan are different, they share the same love for this land. They strive to be useful to this country that cherishes diverse values and cultures under one flag.

Kifayat Sadhigova: "I was born in Kosaly village of Georgia's Marneuli province and spent 22 years there. I came to Azerbaijan in 1991 and got married. Since then I've been a stateless person. I can't even describe the misery I've been through".

Our next respondent is **Tofig Ismailov**, Azerbaijani national. Tofig had lived undocumented in Madrasa village of Shemakha province for twenty-six years.

Tofig Ismailov: “I was born in 1970 in Georgia. I was 23 when I came to Azerbaijan and I had been stateless until last year. I used to work as a driver and my license was issued in Georgia. When it got expired I couldn’t go there to renew it. So I started working at constructions with unstable earnings. My biggest pain was the longing for my child and grandchildren who are living in Russia. I applied to the State Migration Service. They explained me the procedures for acquiring nationality. Now I am a citizen of Azerbaijan. I am ready to sacrifice my life for the liberation of our lands”.

This is Tofig’s recollection of the day he got the long-awaited news:

Tofig Ismailov: “I’ll never forget it. They called me to congratulate and inform that I was already a citizen of Azerbaijan. I thought it was a joke and asked when I could come. They said in four days. But I got so impatient that rushed to pick my ID the following day. I said I had been waiting for thirty years – waiting four more days was beyond me”.

Georgia-born **Ibrahimkhalil Gasimov** has been living in Roushan village of Ismailli province for 30 years. Due to loss of his military card he wasn’t eligible to apply for citizenship for a long time.

Ibrahimkhalil Gasimov: “Being undocumented makes you an alien, a prisoner in your own house. You can’t go anywhere. So far, I haven’t had a normal job. I knew I couldn’t work.

Tatiana felt the urgency to obtain citizenship to finally shake off the feeling of alienation and distress. She applied to the State Migration Service and that was the last trial for Tatiana who by then had almost lost all hope. By decree of the President of the Azerbaijan Republic dated February 27, 2020 Tatiana Kharchenko was granted citizenship of Azerbaijan.

Tatiana Kharchenko: “I was so happy. My hope was back. I burst into tears realizing that I could now travel to Russia to see my daughter and brother. Picking up my national ID I felt nothing would stop me now from visiting my parents’ graves. I am going to do it all soon. And I advise everyone to follow their dreams. Because I also believed and walked this path through”.

Belief is a powerful force that often helps to achieve seemingly impossible things. My next interlocutor **Aliyar Aliyev** was born in Georgia and has been living in Talalar village of Balakan province since 1990. All his documents were destroyed in a fire happened in his house in Georgia and that was the starting point of his anguish.

Aliyar Aliyev: “I had to work to feed my family but couldn’t get a job. I felt myself humiliated before my own kids. Then I started working at construction and also did some farming. The kids were registered under my wife’s name. I constantly felt like an alien. Currently my mother and one of my sisters live in the same painful situation. The other sister received her citizenship at the same time as did. I was so happy like never before. It was like a miracle. I collected my document and rushed at home. From now on I am going to fulfill the dreams I’ve been putting off. As a citizen of Azerbaijan, I am ready to fight for Karabakh and be a martyr”.

the procedures. I am very grateful to our President. By his decree I became a citizen".

Mahri enjoys being the Azerbaijani citizen. Equipped with a full range of rights granted by her new status, Mahri has no barriers to her aspirations and future plans.

Mahri Azizova: "I want to make up for all those years of suffering. I urge all undocumented people to start addressing this problem immediately. Otherwise, most of their desires in life will remain unfulfilled

In Gazakh province we met **Tatiana Kharchenko** who found a new home in Azerbaijan twenty-nine years ago. She was born in Belgrade in 1976 and later moved with her family to Kharkov city of Ukraine. Tatiana had completed eight years of secondary education in Kharkov city when she met her husband. Arriving in Azerbaijan in 1991 she only had her birth certificate with her. In 1996 she travelled back to Ukraine with her family and returned to Azerbaijan two years later. That was Tatiana's last trip to Ukraine. She was living undocumented many years which made her life full of misery.

Tatiana Kharchenko: "I couldn't go to the doctor, couldn't use banking services. My son and daughter had problems too since I was undocumented. My son wanted to be a military officer, but it didn't happen. I had so many dreams – like going to Russia and visiting my mother and brothers. When my parents died, I couldn't attend the funeral. I haven't seen my daughter since she moved to Russia five years ago, nor my grandchild. I wanted to work but nobody would hire me without documents. There were so many restrictions".

Interviews with stateless persons naturalized in Azerbaijan

The life path of every person is born with him or perhaps even before he steps into this world. While some manage to tame their fate, others have their path determined by destiny. The stories of my interviewees differ but their paths happen to cross in the same destination – Azerbaijan. We embarked on a journey to get to know them more closely and our first stopover was the town of Salyan.

Our host – Mahri Azizova. She was born a year after her mother had married a Turkmen national back in 1994. The only child in the family, she arrived in Azerbaijan with her mother at the age of five. And this is how Mahri recalls the following years:

Mahri Azizova: "In Baku my mother lost all the documents except for my birth certificate. Then she had a heart attack and was confined to bed. I was twelve when I had to drop out of school and started working. By then I had only four years of education. My biggest dream was to become a lawyer, a dream which will never come true. By the time I have reached adulthood I have already faced all hardships of life. The problems seemed to be growing together with me. I needed documents for employment. Eventually, this turned into a permanent trouble. I got married in 2015 but could not register my marriage. The hospital didn't want to admit me when I was giving birth to a child. My daughter was born with congenital heart defect and I have faced a lot of challenges trying to arrange surgery for her. Living undocumented isn't easy. When applying for citizenship they were demanding my mother's papers. Finally, I received an assistance from the State Migration Service and they explained me all

The meeting was held on May 30, 2018 at the regional Migration Office in the city of Yevlakh .

During the meeting, 18 stateless persons were received by staff of the Citizenship Issues Department of the Head Department of the State Migration Service.

The meeting was held on June 29, 2018 at Shaki regional Migration Office in the city of Gakh.

During the meeting, 5 stateless persons were received by staff of the Citizenship Issues Department of the Head Department of the State Migration Service.

On July 27, 2018 the meeting was held at the regional Office in the city of Lankaran.

7 stateless persons were received by staff of the Citizenship Issues Department of the Head Department of the State Migration Service during the meeting .

On April 26, 2018 the meeting was held at the regional Office in the city of Shirvan.

14 stateless persons were received by staff of the Citizenship Issues of the Head Department of the State Migration Service during the meeting .

The meeting was held on April 27, 2018 at Aghsu regional Migration Office in the city of Ismayilli

During the meeting, 10 stateless persons were received by staff of the Citizenship Issues of the Head Department of the State Migration Service.

On May 30, 2018 the meeting was held at the regional Migration Office in the city of Ganja.

8 stateless persons were received by staff of the Citizenship Issues of the Head Department of the State Migration Service during the meeting .

At present, applications for citizenship of the Azerbaijan Republic of **134** stateless persons are being considered (**451** stateless persons, **83** whose citizenship is unknown). 119 of these applications are under consideration of the Commission on Citizenship Issues under the President of the Azerbaijan Republic while the other 15 applications are under the consideration of the State Migration Service.

The state fees (AZN 110) of **44** people who applied for citizenship of the Azerbaijan Republic were covered by the UNHCR Office in Azerbaijan. Out of these **44** people, **37** were granted the citizenship of the Azerbaijan Republic , the applications of **5** people were rejected by the Commission, and the applications of **2** people were sent to the Commission for consideration.

In accordance with Action Plan of the State Migration Service on identification stateless persons living in the territories covered by regional migration offices and implementation of appropriate measures to document these people several events have been organized under the guidance of Rza Talibov, Chief of the Citizenship Issues Head Department, III rank state migration service counselor. Thus on March 6, 2018 in Khachmaz region, on April 26 in the city of Shirvan, on April 27 in Ismayilli region, on June 29 in Gakh region and on July 27 in the city of Lankaran certain activities have been carried out during these events aimed to reduce statelessness in the Azerbaijan Republic and to document stateless persons.

The event was attended by heads and employees of the executive authorities of the cities and regions, as well as the heads and employees of the regional migration offices, representatives of prosecutor’s office, courts, internal affairs bodies, justice bodies, local executive authorities, media, municipalities, as well as UNHCR Representation in Azerbaijan and stateless persons.

The meeting was held at the regional Migration Office in the city of Khachmaz on March 06, 2018.

During the meeting, 18 stateless persons were received by staff of the Citizenship Issues of the Head Department of the State Migration Service.

Campaign to end statelessness in Azerbaijan

As a result of actions taken by the State Migration Service during 2008-2020 to document stateless persons, **1830** stateless persons (1873 individuals together with their children) were granted citizenship of the Azerbaijan Republic by the relevant Decrees of the President of the Azerbaijan Republic.

Yearly breakdown is as below:

- 49 people in 2008;
- 65 people in 2009;
- 91 people in 2010;
- 104 people in 2011 (108 people including their children);
- 161 people in 2012 (167 people including their children);
- 196 people in 2013 (204 people including their children);
- 186 people in 2014 (189 people including their children);
- 181 people in 2015 (185 people including their children);
- 117 peaple in 2016 (126 people including their children);
- 378 people in 2017 (384 people including their children);
- 67 people in 2018;
- 149 people in 2019 (152 people including their children);
- in 2020 (till 01 October) 86 stateless persons were granted citizenship of the Republic of Azerbaijan. 21 of them are stateless persons who arrived in Azerbaijan before January 1, 2006 and whose fact of permanently residing in Azerbaijan and statelessness status have been confirmed by the court based 4th part of the Article 14 of the Law on the Citizenship of the Azerbaijan Republic .

Working Group on statelessness

Following UNHCR's advocacy with the Cabinet of Ministers aimed at establishing a Working Group on Statelessness, an instruction by the Deputy Prime Minister was sent to the relevant state bodies on the establishment of the Working Group on Statelessness. The primary objectives of the Working Group (hereinafter WG) will be monitoring of the implementation of 2014-2024 Global Action Plan to End Statelessness, as well as the pledge made by the Government of Azerbaijan to ensure the naturalization of stateless persons recognized as such prior to 1992, as well as exchange of information on relevant activities in the area of prevention and eradication of statelessness with the key state bodies in the country.

The first online meeting of the "Working Group on Statelessness", coordinated by the State Migration Service was held on 22 September 2020.The working group includes the Ministry of Internal Affairs, the Ministry of Foreign Affairs, the State Security Service, the Foreign Intelligence Service, the Commissioner for Human Rights (Ombudsman) and the UNHCR Representative in Azerbaijan.

Speaking at the first meeting, Rza Talibov, Chief of the Citizenship Issues Head Department of the State Migration Service, III rank state migration service counselor, informed about the objectives of the Working Group and the work done to reduce statelessness established on the instructions of the Cabinet of Ministers. He expressed confidence that the Working Group will take the necessary measures for identification and documentation of stateless persons in the country.

At the online event, Octavian Mohorea, Head of the Protection Unit of the UNHCR Representation in Azerbaijan, also made a presentation on "Statelessness".

Then, discussions were held on the necessary measures to eliminate statelessness, as well as to raise awareness in this area. The draft terms of reference of the Working Group was discussed by the participants and agreed upon during the meeting.

the key achievements and the actions taken to address statelessness over the past 5 years since the launch of the "Global Action Plan" adopted within the framework of the UNHCR "End to Statelessness in 10 Years" campaign. They also spoke about their commitments in this regard for the next 5 years.

Speaking at the session, Rza Talibov, Chief of the Citizenship Issues Head Department of the State Migration Service, noted that since 1992 the Azerbaijan Republic has acceded to several international documents on reducing statelessness as well as adopted numerous normative documents regulating relations with stateless persons. Thus, on May 31, 1996, the Azerbaijan Republic acceded to the 1954 Convention Relating to the Status of Stateless Persons and 1961 Convention on the Reduction of Statelessness. Based on these Conventions, the legislation of the Azerbaijan Republic on citizenship envisages the necessary legal guarantees aimed at preventing statelessness. It is well known that, as a result of the planned ethnic cleansing carried out by Armenia at the end of 1980's and the beginning 1990's, 250 thousand ethnic Azerbaijanis historically living in Armenia SSR, were forcibly expelled from their homes and took refuge in Azerbaijan. In accordance with the requirements of the legislation of the Azerbaijan Republic on citizenship these persons were recognized as citizens of the Azerbaijan Republic. Furthermore, relevant amendments have been made to the legislation of the Azerbaijan Republic on citizenship in order to facilitate naturalization of the stateless persons living in the territory of the country. As a result of measures taken to naturalize stateless persons during 2008-2020 (till October 01), a total of 1,830 (1873 persons if counted together with their children) stateless persons were granted citizenship of the Azerbaijan Republic by the relevant Decrees of the President of the Azerbaijan Republic and 51 persons had their citizenship to the Azerbaijan Republic restored .

At the end of his speech, Rza Talibov stated that the Azerbaijan Republic was not going to stop its work in this regard and pledged that over the following 3 years necessary measures would be taken to ensure the naturalization of all stateless persons officially registered in the country (according to the latest statistics they are 545 individuals).

Commenting on the speeches, High Commissioner Filippo Grandi expressed satisfaction with the positive development in the field of statelessness in Azerbaijan.

Azerbaijan at the 70th session of the Executive Committee of the UNHCR

Chief of the Citizenship Issues Head Department of the State Migration Service of the Azerbaijan Republic Rza Talibov, Deputy Chairman of the State Committee for Refugees and Internally Displaced Persons Sabir Ahmadov and the Deputy Chief of the Citizenship Issues Solution Department of the Citizenship Issues General Department of the State Migration Service Elchin Mammadov, have attended the 70th session of the Executive Committee of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) held in Geneva, Switzerland on October 7-10, 2019.

The session was attended by representatives of member states, representatives of the countries which are not members of the Executive Committee and participated as observers, representatives of UN agencies and influential international organizations, including non-governmental organizations.

It should be noted that as a result of the voting conducted at the meeting of the United Nations Economic and Social Council on April 26, 2012, the Azerbaijan Republic was elected as a member of the Executive Committee of the United Nations High Commissioner for Refugees.

The first 3 days of the session were dedicated to the high-level segment on statelessness. During the discussions within this segment of the session, the states spoke about

• prevent new cases of statelessness from emerging; and
• better identify and protect stateless populations.

For each Action, the Global Action Plan sets out available information (the Starting Point) and the Goals to be achieved within 10 years. It also includes Milestones, or interim targets, in 2017 and 2020, to mark progress towards achievement of the Goals. A number of the Actions are interrelated. Therefore, achievement of the Goals of one Action, could lead to partial achievement of the Goals of another Action. Countries are encouraged to accomplish Actions by developing and implementing National Action Plans (please see Annex 1). These National Action Plans can set out detailed strategies to complete selected Actions and indicate detailed country level goals and milestones. It is recommended that National Action Plans are developed through a consultation process which includes the involvement of UNHCR, other UN and development actors and regional bodies where relevant, national institutions (relevant ministries, parliament, etc.), civil society and stateless groups. States are encouraged to undertake periodic reviews of their National Action Plans.

The 10 Actions to End Statelessness

STATES ARE ENCOURAGED to take one or more of the following 10 Actions to achieve the related Goals by 2024. UNHCR, other UN and international agencies, regional organizations, civil society and stateless people all have roles to play in supporting governments to accomplish relevant Actions. Because the causes, profile and magnitude of statelessness vary, not all Actions are required in all countries.

Action 1: Resolve existing major situations of statelessness
Action 2: Ensure that no child is born stateless
Action 3: Remove gender discrimination from nationality laws
Action 4: Prevent denial, loss or deprivation of nationality on discriminatory grounds
Action 5: Prevent statelessness in cases of state succession
Action 6: Grant protection status to stateless migrants and facilitate their naturalization
Action 7: Ensure birth registration for the prevention of statelessness
Action 8: Issue nationality documentation to those with entitlement to it
Action 9: Accede to the un statelessness conventions
Action 10: Improve quantitative and qualitative data on stateless populations

In Azerbaijan, UNHCR cooperates with the State Migration Service and other government agencies on activities 1,2,3,7 and 10 in the above areas. In this regard, during 2015-2020, it provided free legal assistance to more than 200 stateless persons and those at risk of statelessness, and assisted in paying state duties and legal costs to facilitate the naturalization of more than 100 vulnerable groups. . At the same time, UNHCR has been able to work with government agencies to ensure that the children of undocumented persons at risk of statelessness have access to education.

Global Action Plan to End Statelessness 2014–2024

WHAT IS STATELESSNESS AND WHY MUST IT BE BROUGHT TO AN END?

A stateless person is someone who is not considered as a national by any State under the operation of its law. At least 10 million people worldwide continue to suffer the privations and indignity of being denied nationality. Statelessness may occur for a variety of reasons, including discrimination against particular ethnic or religious groups or on the basis of gender; the emergence of new States and transfers of territory between existing States (State succession); and conflict of nationality laws.

Whatever the cause, statelessness has serious consequences for people in almost every country and in all regions of the world. Stateless persons are often denied enjoyment of a range of rights such as identity documents, employment, education and health services. Statelessness can lead to forced displacement just as forced displacement can lead to statelessness. It can also contribute to political and social tensions. The exclusion and denial of rights to large populations because they are stateless can impair the economic and social development of States.

Under international law, States set the rules for acquisition, change and withdrawal of nationality. At the same time, the discretion of States with regard to nationality is limited by obligations under international treaties to which they are a party, customary international law and general principles of international law. The 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons is the cornerstone of the international protection regime for stateless people. Specific obligations relating to the prevention and reduction of statelessness are established under the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness.

In addition, a range of human rights instruments recognize the right to a nationality, albeit with varying formulations. These instruments include: The Universal Declaration of Human Rights; the International Covenant on Civil and Political Rights; the International Convention on the Elimination of Racial Discrimination; the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women; the Convention on the Rights of the Child; the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families; and the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. The Global Action Plan is based on the standards contained in these international treaties. For more information please see: UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Global Action Plan to End Statelessness, 4 November 2014, available at: https://www.refworld.org/docid/545b47d64.html

TO END STATELESSNESS WITHIN 10 YEARS, the Global Action Plan to End Statelessness: 2014–2024 establishes a guiding framework of 10 Actions to be undertaken by States, with the support of UNHCR and other stakeholders to:

- resolve existing major situations of statelessness;

application for determination of affiliation to the citizenship and the applications for acquisition the citizenship give grounds to say so.

As to our goals, during the 70th session of the Executive Committee of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) held in Geneva, Switzerland on October 7-11, 2019, the Azerbaijan Republic has pledged to naturalize all stateless persons registered in the country during the next 3 (three) years.

For this purpose the respective activities to eliminate and prevent statelessness in the country have been accelerated. Thus, the relevant analysis of the final list of stateless people registered in the country as well as the work to be done in order to ensure their naturalization within the following three years has been carried out. The Ministry of Interior has sent letters to 494 persons who have been permanently residing in the territory of Azerbaijan and possess documents confirming their statelessness, thus advising them to apply to the State Migration Service to obtain citizenship. During this period (from 7 October 2019 until 18 October.) the applications of 143 stateless persons have been accepted for consideration.

During the reported period 52 individuals, permanently residing in the Azerbaijan Republic and who have been provided by the Ministry of Interior with the documents confirming their statelessness as well as 34 stateless persons (86 persons in total) have been granted citizenship by the relevant Decree of the President of the Azerbaijan Republic .

Thus, in order to eradicate all cases of statelessness the State Migration Service intends to continue its large-scale work in this direction.

In addition, in order to facilitate the naturalization of stateless persons in the country, the Law of the Azerbaijan Republic "On Citizenship of the Azerbaijan Republic " was amended by the Law of the Azerbaijan Republic No. 980-VQD dated February 1, 2018.

According to this amendment, in cases envisaged by the international agreements to which the Republic of Azerbaijan is a party, the fact of non-affiliation to citizenship of any state, as well as lack of permanent residence permit in the Republic of Azerbaijan of the person who came to the Republic of Azerbaijan by January 1, 2006 with a passport of former USSR or other document and permanently reside here, who is not affiliated to citizenship of any state and does not hold valid identity documents is determined by the court.

What are the specific measures taken to reduce statelessness and what are your goals for future?

In order to strengthen cooperation to increase awareness on the fight against statelessness and effective protection of the rights of the stateless persons the State Migration Service has joined since 28 April 2015 the "Global Action Plan" adopted within the framework of the UNHCR's campaign "To end statelessness within 10 years"

As a result of measures taken by the State Migration Service during 2008-2020 (until 01 October 2021) to document stateless persons, **1830** stateless persons (**1873** persons, if counted together with their children) were granted citizenship of the Azerbaijan Republic by the relevant decrees of the President of the Azerbaijan Republic .

Moreover, during this period, **162,308** people were recognized as citizens of the Azerbaijan Republic and they were provided by the relevant state agency with documents confirming their identity as citizens of the Azerbaijan Republic .

Furthermore, in order to prevent and reduce stateless in the Azerbaijan Republic, as well as to document stateless people the State Migration Service has carried out extensive awareness-raising activities in the cities and regions of the country. In addition, numerous meetings were organized together with the local executive authorities through the regional migration offices of the Service, a number of explanatory talks were held and relevant activities were carried out for documentation of undocumented persons.

During 2016-2018,numerous meetings and awareness-raising campaigns were held in the areas of the regional migration offices of the Service to legalize persons living illegally in the territory of the Azerbaijan Republic. In total of **389** people were counselled as a result of the meetings. Measures have been taken to legalize 194 persons out of them.

Implementation of the specific work to eliminate statelessness as well as conduct of numerous awareness-raising events and meetings on statelessness in different regions of the country by the State Migration Service has yield positive results. Thus, both the numbers of

of the Azerbaijan Republic "On Citizenship of the Azerbaijan Republic " defined affiliation to the citizenship of the Azerbaijan Republic. According to the requirements of this article, the following persons shall be considered citizens of the Azerbaijan Republic:

- Persons who had citizenship of the Azerbaijan Republic before up to the day of enactment of this Law (till 07 October 1998) provided that that the citizens of the Azerbaijan Repulic have been registered in a place of residence in the Azerbaijan Republic (or Azerbaijan SSR) up to the day of enactment of this Law;
- Persons who are not citizens of the Azerbaijan Republic or other state, but have been registered in a place of residence in the Azerbaijan Republic until January 1, 1992;
- Refugees who have been settled in the territory of the Azerbaijan Republic from January 1, 1988 until January 1, 1992;
- Persons who obtained the citizenship of the Azerbaijan Republic in accordance with this Law.

What legal guarantees on citizenship does the legislation of the Republic of Azerbaijan provide for the solution of cases of statelessness?

-Pursuant to the requirements of the Law of the Azerbaijan Republic "On Citizenship of the Azerbaijan Republic ", persons who were not citizens of the Azerbaijan Republic or another state but have been registered in a place of residence in the Azerbaijan Republic until January 1, 1992; as well as refugees who have been settled in the territory of the Azerbaijan Republic from January 1, 1988 until January 1, 1992 are considered citizens of the Azerbaijan Republic .

Also, in accordance with the third part of Article 12 of the Law, a child born in the territory of the Azerbaijan Republic and whose both parents are stateless, and according to Article 13 of the same Law, a child whose both parents are unknown, and who is located in the territory of the Azerbaijan Republic, is considered a citizen of the Azerbaijan Republic . This means that the current legislation guarantees that no child is born stateless.

Determination of citizenship of the Republic of Azerbaijan is regulated by the Rules for Determining the Citizenship of the Republic of Azerbaijan approved by Resolution 84 of the Cabinet of Ministers on March 18, 2015 which was prepared based on the provisions of the Convention on the Reduction of Statelessness dated of August 30, 1961. Persons who had citizenship of the Azerbaijan Republic (or Azerbaijan SSR) before up to the day of enactment of the Law of the Azerbaijan Republic "On Citizenship of the Azerbaijan Republic " (till 07 October 1998) and who did not leave the territory of the Azerbaijan Republic however failed to get registered in a place of residence up to the day of enactment of this Law are considered to be stateless. The paragraph 4.3 of the Rules for Determining the Citizenship of the Republic of Azerbaijan includes a very important provision which defines the affiliation of these people to the citizenship of the Azerbaijan Republic.

This can be regarded as a result of the purposeful and humanitarian policy followed by our state in reducing statelessness and tackling the causes of statelessness.

Interview with Rza Talibov, Chief of the Citizenship Issues Head Department of the State Migration Service, III rank State Migration Service Counselor

Mr. Talibov, which activities are carried out by the State Migration Service on citizenship issues?

- Engagement of the State Migration Service in citizenship issues was authorised by the Decree of the President dated March 6, 2008. Currently, the Service is engaged in the consideration of applications for acquisition, restoration and renunciation of citizenship of the Azerbaijan Republic , as well as cases related to the loss of citizenship of the Azerbaijan Republic . The Service also determines eligibility to the citizenship of the Azerbaijan Republic . Moreover, necessary measures are regularly taken to reduce statelessness.

Please provide the information about the essence and importance of the right to citizenship.

- It should be noted that the right to citizenship is one of the most important human rights and determines the legal status of a person. A person may exercise his/her rights and freedoms in full only if he/she is a citizen of any state and the state guarantees the exercise of his/her rights. Thus, stateless people face a number of challenges in thier daily life, namely they have limited access to education, labor and social security service.

Who is considered a citizen of the Azerbaijan Republic ?

According to Article 1 of the Law of the Azerbaijan Republic "On Citizenship of the Azerbaijan Republic ", according to Article 52 of the Constitution of the Azerbaijan Republic , a citizen of the Azerbaijan Republic is a person who belongs to the Azerbaijan State and has legal and political ties, as well as mutual rights and obligations to it (State). A person born in the territory of the Azerbaijan Republic, or by a citizen of the Azerbaijan Republic shall become a citizen of the Azerbaijan Republic. A person one of whose parents is a citizen of the Azerbaijan Republic shall become a citizen of the Azerbaijan Republic. Article 5 of the Law

mentation of this pledge. I hope that joint efforts between the Government of Azerbaijan and the United Nations will lead to full eradication of statelessness in the country.

This magazine presents the real-life stories of the people who had an experience of living in a statelessness situation for a long time and eventually finding a durable solution to their plight. This publication also provides detailed information on the efforts and achievements of the Government and UNHCR in addressing statelessness in the Azerbaijan Republic .

Ghulam Isaczai
UN Resident Coordinator
Baku, Azerbaijan

Foreword

Every individual has a right to nationality which is one of the fundamential rights enshrined in the Universal Declaration of the Human Rights, is a milestone document in the history of human rights. The same document also states that no one shall be arbitrarily deprived of his or her nationality nor denied the right to change the nationality. Nationality not only defines the person's identity but also his entitlement to the protection of a range of rights which must be guaranteed by a State. Citizenship is also described as "the right to have rights".

Although there are international and national legal documents relating to the acquisition, loss, or denial of citizenship, there are still millions of people around the world who are at risk of statelessness or those who have no nationality. While the root causes of the statelessness may vary, the consequence is the same, and namely human suffering.

Today, despite the development of the international law and practice relating to nationality, the international community continues to face numerous situations of statelessness. Although the official number of stateless persons stands at 3.9 million people, a rough estimate based on the limited data is 10 million worldwide. Collecting comprehensive data on the actual number of stateless persons has been a long-standing challenge due to disagreement among some countries on the concept of the statelessness. Some governments were also reluctant to disclose information about the stateless people. The 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons and the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness have not yet been ratified by a significant number of States.

The UN General Assembly has given UNHCR the formal mandate to prevent and reduce statelessness around the world, as well as to protect the rights of stateless people. It should be noted that the Azerbaijan Republic is a signatory to both Conventions relating to the statelessness. In 2015, the Government has joined the ten-year UNHCR-led campaign to end statelessness. During the preparation stage of the latest population Census, UN agencies provided technical and professional support to the Government of Azerbaijan to enable it to better capture the statelessness situation in the country as a result of the 2019 Census. In 2019, the Government of Azerbaijan pledged to naturalize all registered stateless persons within three years. There is a special Working Group on Statelessness established to monitor the imple-

Statelessness in Azerbaijan.
Achievements and goals.

December 2020

Baku 2021

Azərbaycan Respublikasının
Dövlət Miqrasiya Xidməti (DMX)

UNHCR
The UN
Refugee Agency

BMT-nin Qaçqınlar üzrə
Ali Kommisarlığı
(BMT QAK)

Statelessness in Azerbaijan. Achievements and goals

December 2020